

Ratna ispovijest jednog fizioterapeuta (War Confessions of a Physical Therapist)

Mirsad Džanović

Opća bolnica Dubrovnik

Ključne riječi: rat, neizvjesnost, organizacija zdravstvene zaštite u ratnim uvjetima

Key words: Key words: war, uncertainty, health care organization

Mokošica je prigradsko naselje smješteno u predivnoj uvali Rijeke dubrovačke. Broji desetak tisuća stanovnika, mahom mlađe generacije. Rano jutro 01.10.1991.g. probudile su nas detonacije u neposrednoj blizini. Nismo mogli vjerovati da je rat tu kod nas. Nestalo je vode, struje, prekinute su telefonske veze, gradski prijevoz je prestao prometovati. Što učiniti?! Sjeo sam u auto i odjurio do bolnice. Svuda okolo su padale granate, a miris paljevine se širio neumoljivo. Jurio sam kao „bez duše“ da izbjegnem granate. A u gradu me dočeka mir, koji se u odsustvu grmljavine granata činio još većim, gotovo zlokobnim. U bolnici stanje neizvjesnosti i iščekivanja, sve je podređeno organizaciji prihvata ranjenika. Dobio sam raspored dežurstava tek za naredni dan, te sam ne razmišljajući puno o opasnostima koje me čekaju pohitao nazad u Mokošici. Putem je bilo stravično: gorila su auta i kuće, sve je prštalo od granata, a ljudi su se kretali uspaničeni. Napadi su postajali sve žešći, te je uskoro veza s gradom bila u potpunosti prekinuta.

Prijavio sam se u zdravstvenu stanicu Mokošica, koja je tog dana već okupila zdravstvene radnike koji su se tu zatekli i u dogovoru sa ravnateljem Medicinskog centra, poduzela sve mjere da osigura prihvata ranjenika i bolesnih u ovim novim uvjetima. Iako sa znakom crvenog križa na svom krovu, zgrada ambulante je jedna od prvih pogođenih zgrada u Mokošici. Ustanovljeno je da nedostaje osnovnog sanitetskog materijala, infuzija i sl. Organizirali smo prikupljanje posteljine, sanitetskog materijala i lijekova po stanovima. Istog dana je uz pomoć kriznog štaba Civilne zaštite Mokošice ambulanta premještena u sklonište br. 5; gdje su bile smješteni prognanici, policija i Civilna zaštita.

Prvih je dana među dijelom osoblja vladala panika i razmišljanje kako stići do grada. Jedan dio radnika je morao na rad u bolnicu, tako da smo se iz dana u dan osipali. Na kraju nas je ostalo toliko da smo boravili u ambulanti po cijeli dan i noć kako bi održali rad ambulante. Liječnici koji su se zatekli u Mokošici početkom rata, zbog svojih obveza su nas napustili, tako da je krizni štab Medicinskog centra organizirao smjene liječnika koji su dolazili iz grada, po dan ili dva, ovisno o mogućnostima transporta. Obično su dolazila po dva liječnika ili jedan, a bilo je dana bez ijednog liječnika. Većinom su dolazili mladi liječnici. Nikome se nije dolazilo u Mokošicu. Po dolasku prvih ranjenika odmah se vidjelo koliko znači znanje i iskustvo pojedinaca. Bilo je bogatstvo imati iskusne sestre. Moje mjesto fizioterapeuta u ovakvim izvanrednim uvjetima je bilo specifično: od brige za stanovništvo, do stručne pomoći. Načinom školovanja te dvogodišnjim radom na odjelu ortopedije i traumatologije stekao sam znanje i praksu kod pružanja pomoći ranjenim i nastradalim, što mi je puno pomoglo.

Osim uobičajenog rada u ambulanti sa bolesnima i ranjenima, bilo je potrebno provesti i sve epidemiološke preventivne mjere, kako bi spriječili nastanak i širenje bolesti koje su u ovakvim izvanredno teškim uvjetima lako mogle nastati. Dolaskom velikog broja prognanika iz obližnjih mjesta nastaju problemi života u tim skloništima. Stoga smo napravili obilazak skloništa u cijelom naselju: Naišli smo na neadekvatne uvjete života za dojenčad i malu djecu – majke dojilje nemaju hrane, koristi se neprokuhana voda, nemaju mlijeka, djeca su osuta i imaju ojedine. Voda i sanitarije u skloništima nisu pogodne za dojenčad, nužda se vrši u najlon vrećama, tako da je smrad gotovo nesnosan. Skloništa su puna smeća, ventilacija je slaba, prijašnji korisnici istog prostora su ga ostavili neurednim i u neispravnom stanju. Sa kriznim štabom Mokošice dogovorili smo planiranu evakuaciju žena i djece u grad gdje su bolji uvjeti.

Dogovaramo se: o zakapanju i paljenju smeća, kopanju poljskih WC-a, pogotovo za skloništa koja ih nemaju ili nisu u ispravnom stanju. Istovremeno zadužujemo ljude koji će održavati čistoću skloništa. Preporučuje se prokuhavanje vode za piće, obvezatno pranje ruku sa dezinfekcionim sredstvima, te organizira spremanje hrane za prognanike. Za potrebe Civilne zaštite iz prodavaonica se povlače zalihe čaja, kuhinjske soli, preparata sa klorom za potrebe održavanja higijene, mlijeko u prahu, vreće za smeće, pelene i ostale nužne potrepštine. Gorući problem ishrane dojenčadi i male djece rješavamo organiziranjem mliječne kuhinje sa medicinskom sestrom. Kuhinja dobavlja hranu za dojenčad i malu djecu, vodi evidenciju o broju korisnika i ispunjava ujedno i ulogu savjetovališta, otkuhava bočice i sprema hranu za svu dojenčad za koju takvi uvjeti ne postoje u privremenim

skloništima. Kriznom štabu Medicinskog centra dostavljamo izvješća o organizaciji rada i poduzetim zdravstvenim mjerama u prvim danima rata.

Mokošica je neprekidno izložena paljbi s okolnih brda, tako da smo svi izloženi stalnoj životnoj opasnosti. Već smo naučili pretrčavati, sklanjati se ispod zida, zaklona i puzati.

Problem transporta ranjenih i bolesnih riješavamo uz dogovor sa štabom civilne zaštite. Kako smo u stalnom neprijateljskom okruženju i puca se na sva prijevozna sredstva, koristimo se oklopnim transporterom koji vozi noću ili gliserom koji zbog sigurnosti svaki put mijenja luku pristajanja. Oznaka CRVENOG KRIŽA ništa ne znači, dapače, ona je još veća meta napada. Stoga je izbjegavamo koristiti. Dolaskom prvih poginulih i umrlih pronalazim prostor za mrtvačnicu i privremeno groblje u dvorcu Lazarević. Formira se vod za zakapanje. Nemamo u što stavljati mrtve, te stoga od kriznog štaba Medicinskog centra tražimo najlon vreće. Imamo dosta psihičkih poremećaja, no budući smo iz grada dobili odgovarajuće lijekove to riješavamo prilično uspješno. Obezbeđujemo izolaciju u slučaju težih poremećaja. U ambulanti je organiziran depo lijekova, te obavljamo i ulogu ljekarne, odnosno dijelimo najnužnije lijekove. Problem nedostatka vode rješavamo dogovorno sa štabom Civilne zaštite, puštanjem vatrogasnih cijevi od izvora iz mjesta Prijevor do naselja. Na taj način i sa postojećim „gustijernama“ i morem koje se koristi za pranje i ispiranje, ublažavamo nedostatak vode. Vodu za piće moramo prokuhavati. Tražimo sanitarnog tehničara, ali dobijamo samo sredstva za kloriranje vode.

05.10.1991. procjenjujući sigurnosnu situaciju ambulante, tražimo odobrenje kriznog štaba Medicinskog centra, odnosno ravnatelja da se hitno prebacimo u drugi prostor. Pronalazimo prostor u obližnjoj neupotrebljavanoj kotlovnici susjedne zgrade, te se iste noći uz pomoć sanitetskog voda Civilne zaštite, ambulanta seli u novi prostor. Ujutro 06.10.1991. u ambulantu se dovode tri teže ranjena branitelja. Na položaju je ostalo još ranjenika, koje je nemoguće izvući zbog neprekidne snajperske paljbe. Nakon pružanja prve pomoći, organiziramo prijevoz te ranjenike transportiramo u bolnicu. Teže ranjenike uvijek prati i netko od našeg osoblja ili član sanitetskog voda.

Među preostalim stanovništvom u Mokošici se počinju javljati stomačne tegobe. Medicinske sestre stoga obilaze skloništa, uzimaju podatke o broju dojenčadi, starosti, hrani koju koriste, poteškoćama koje imaju bolesnici, te upućuju na našu mliječnu kuhinju i savjetovalište. Kako situacija postaje sve teža, preporučujemo Štabu civilne zaštite, da kod prve prilike sigurnosnog transporta, djecu i prognanike evakuiraju u grad.

Gomila smeća koje se ne odvozi, a koje se svakodnevno povećava, postaje mogući izvor zaraze. Stoga sa Štabom civilne zaštite, s kojima smo u neprestalnoj suradnji, organiziramo vod koji će se brinuti o odvozu, zatrpavanju i dezinfekciji smetlišta.

07.10.1991.g. ostat će u pamćenju kao najtragičniji dan. Dvije granate bačene na dva ulaza skloništa br.5. (u kojem je ranije bila smještena ambulanta) ubijaju devet mladih života i četvero ranjavaju. Ova tragedija izaziva dodatnu paniku, tako da pored neprestalnog bombardiranja i snajperske paljbe ljudi počinju samovoljno i samoorganizirano bježati u grad. Takav masovan odlazak u grad, koji se obično odvijao noću automobilima sa ugašenim svjetlima, imao je za posljedicu niz nezgoda sa većim brojem mrtvih i ranjenih. Jedan dio osoblja je također napustio ambulantu. Od oko 10 000 ljudi koliko ih je brojala Mokošica, ostalo je jedva 2 000. Ranijeg voditelja sanitetskog voda, čiji je brat poginuo za vrijeme napada 07.10. zamjenjuje novi koji reorganizira sanitetski vod. Osnovni zadatak sanitetskog voda je donositi ranjene i nastradale, transportirati ih do bolnice i pomagati normalnom radu ambulante. Sa dragovoljcima sanitetskog voda organiziramo tečaj prve pomoći. Rad sanitetskog voda bio je od neprocijenjive važnosti i u potpunosti funkcionirao kao dio zdravstvenog tima.

Živeći i radeći u ovakvim nenormalnim uvjetima, izloženi stalnoj artiljerijskoj paljbi, psihičkim opterećenjima, spavanjem na daskama, stiskali smo zube. Ostajemo dok i jedan čovjek i borac budu u Mokošici. Prijevoz ranjenih i bolesnih je svakim danom bio sve teži i nesigurniji. Oklopnjak je rjeđe dolazio, a prijevoz morem postao još opasniji. Stoga smo u najvećoj tajnosti dogovarali i mijenjali vrijeme i mjesto transporta nastradalih. Svaki slijedeći dan bio je teži i opasniji. Napadi su se pojačavali, a mi smo postajali sve više izolirani, oslonjeni na same sebe. Rano ujutro 10.10.1991.... još jedan iz niza artiljerijskih napada na Mokošicu. Dovoze teško ranjenog branitelja sa amputiranom nogom. Obrađujemo ga i šaljemo hitno u bolnicu. Neprijatelj gađa njihova kola, ali uspijevaju proći. Sretni smo. Neprijatelj nas otkriva i počinje napad. Crveni križ za njih ne znači apsolutno ništa. Težina artiljerijskog napada je tolika da ruši svu „zaštitu“ na ulaznim vratima. Geleri pršte oko nas... Ranjem sam. Gađaju nas cijeli dan.... Tek slijedeće jutro me uspijevaju prevesti u bolnicu..... Sedam dana kasnije, okupator ulazi u Mokošicu.

Od prvog dana rata 01.10.1991. do mog ranjavanja 10.11.1991. kroz našu ambulantu prošao je 921 pacijent, od čega 51 ranjenik. 25 ljudi je smrtno stradalo.

Na kraju bih rekao da su veliki doprinosi radu naše ambulante, na prvoj liniji fronte van grada, dali stanovnici Rijeke dubrovačke, Štab civilne zaštite, Sanitetski vod, borci, radnici pošte, trgovine, policije i ostali prisutni na ovom području.

Bio je to naš doprinos domovinskom ratu.

Kontakt osoba:

Mirsad Džanović

Iva Vojnovića 46 20 000 Dubrovnik

tel.: 020 332-348 (kući), 020 431-800 (posao), 098 344 636

fax: 020 426-149

e-mail adresa: mirsadd@bolnica-du.hr